

חרב ר' יצחק מאיר קנובלוביץ
ר"מ ישיבת בית ישראל – אשדוד

בענין ברכת הלימון שחיה בתוך התה

שאלה שנשאלתי ע"י כ"ק מרן אדמו"ר חבית ישראל זצוק"ל ואח"כ כשחכנסתי לק"פ בכתב את חתשובה דלחלן אמר אחר חזיון שמסכים על הפסק.

שאלה: חתיכות לימון הנתינים בתוך התה ואחרי שתיית התה רוצים לאוכלם ע"י מציצה היינו ליתנם לתוך פיו ולמצוץ המיץ ולהשליך את הנשאר מה דינם לענין ברכה אם צריך לברך עליהם, וכן איזה ברכה צריך לברך על אכילת לימונים.

תשובה: לפי המבואר בפוסקים צריך לברך עליהם שחכל, אע"ג דמציצה בתוך הפה נחשב לפי רוב הפוסקים לאכילה ולא לשתייה, (לאפוקי כשמניח הפרי סמוך לפה ומוציאו או נחשב לשתייה), מ"מ מבואר בפוסקים דעל אכילת לימונים מברכים שחכל, או משום דנאכלים רק ע"י הדחק, ואפי" להפוסקים דגם על פרי שנאכל ע"י הדחק מברכים בורא פרי העץ וכן כשאוכלו עם סוכר או שקיבלו החתיכות לימון מתיקות מחתה שאז אין האכילה בדחק, מ"מ ברכתו שחכל, מטעם דאין נוטעים את הלימונים לשם אכילה אלא לשם מיץ הפרי, ועוד שחמשקה של הלימון שלשם זה נוטעים אותו אין שותים אותם בפני עצמם אלא עשויים לתת טעם במאכל או במשקה, ולכן אין עליהם או על המשקה שלחם דין פרי כיון דנטיעתן הוא על דעת שיחיו בטלים לדבר אחר, וכיון שברכתן שחכל נפטרת בברכת התה היכא דחלימוון היה לפניו בתוך התה בשעת ברכה, דמסתמא דעתו גם על הלימון אף דלא כיון במפורש, וכל זה אצל מי שנוהג לפעמים לאכול את הלימון אחרי שתיית התה.

והנה הם בירור הדברים:

א. ראשית יש לברר אם מציצת פרי בתוך הפה נחשב לאכילה או לשתייה, הנה הפרי חדש בספרו "מים חיים" סי' ז' כתב דמציצת פרי הוא אכילה בין לגבי בפ"ע ובין לגבי ברכה אחרונה, והוכיח כן מדברי הרמב"ם והביאו דבריו הרבה אחרונים. הר"ע איגר בהגהותיו על שו"ע סי' ר"ב סעיף ח' ובסי' ר"י וכן בספר "חסד לאלפים" ובספר "בן איש חי" פ' מסעי אות ח' וב"דעת תורה" להרב מבארזן זח"כ החיים" סי' ר"ב ס"ק ס"ג וכן בספר

שיח

"מנחת יצחק" לחרב זוייס (שליט"א) ח"ב סי' ק"י כתב שבספר "תורת חיים" (פעסט) פסק כן, אך הביא בשם ספר "עמק ברכה" שרצה להוכיח שהתוס' בבא מציעא ד' פ"ז ע"ב ד"ה שבעך ולא אכילה גסה וכו' חולקים על הרמב"ם, וס"ל דמציעת פרי הוי שתיה ולא אכילה, היינו ממה דאיתא שם בגמ' גבי פועל ברכם: ואכלת ענבים ולא מוצץ וכתבו שם התוס' דהוי כשתיה, אלא דאם לא היה פסוק מיוחד היינו מתירים מציעת ענבים משום דבכל התורה שתיה כאכילה ע"כ.

אמנם לענ"ד ב"שיטת מקובצת" שם בשם רבינו יונתן משמע דהוי כאכילה, שכתב שם וז"ל: ואכלת ולא מוצץ כלומר אסור לפועל שיאכל ענבים בשעה שאינו תאב לחם, שאינו יכול לאכול החרצנים וחזק אלא מוצץ היין מן הענבים וזרק הקליפה החיצונה, דבוודאי הוא אוכל אותה באכילה גסה, ואין זה כנפשך שבעך, לפי שיותר משבעך הוא, אי נמי יש לפרש שאע"פ שהוא תאב לחם אסרה עליו תורה משום שלא יפסיד יותר מן הענבים לבעל החרם וע"כ צוהו שיאכל הכל גם הקליפה עכ"ל. ובפשטות דבריו משמע, שכוונתו לבאר איך נתמעט מציעה מואכלת, וע"כ פירש דמיירי באופן שאין ביכולתו לאכול את הענבים אלא למוצץ היין מחמת שכבר שבע והוי כעין אכילה גסה, ובפירוש שני ס"ל דואכלת הכוונה שיאכל הכל גם הקליפות כמו שסיים: על כן צוהו שיאכל הכל גם הקליפות ע"כ, ואי ס"ל לחשמו"ק דמציעה הוי כשתיה, א"כ ביאור המיעוט הוא כפשוטו: ואכלת ולא שתיה, ומדוע הוצרך לדחוק ולהאריך בפירוש, ודחוק לומר דכוונתו רק לתת טעמא דקרא שלא יהיה כחוקה בלי טעם, ובפרט לפי הראשון שנדחק לפרש שמייירי שכבר שבע ואינו תאב לאכילת ענבים אלא לשתית היין, והלא קיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא היכא דהוי נפק"מ לדינא.

וראיתי בספר "משנה הלכות" לחרב מגשה קליין ח"ה סי' ל"ח שרצה לחלק בין אכילת פועל לברכות, דבברכה גם התוס' יודו דברכתה כאכילת הפרי, משום דבברכה העיקר הוא משעה שמברך, דאף דבאמצע אכילתו נהפך הפרי למשקה מ"מ בשעה שמברך עליו עדיין הפרי מאכל הוא, וגם אין לומר דזיעה בעלמא הוא, כיון שמכנים גוף הפרי לפיו ומרגיש טעמו, ועי"ש שכתב עוד חילוק, אמנם יש להעיר על סברא זו, דהרי הפרי חדש והאחרונים כתבו דמציעה כאכילה גם לגבי ברכה אחרונה, והרי בשעת הברכה אחרונה כבר נהפך למשקה ונמצא שמברך על שתיה.

אך נראה לחלק בדרך אחרת לפי מה שכתב בספר בן איש חי הנ"ל הביאו בכף החיים שם ס"ק ס"ג, דרק מציעה בתוך הפה ממש נחשב לאכילה, אבל מציעה ע"י ששם הפרי סמוך לפיו ומוצץ אז הוי כשתיה ומי פירות.

ולפי"ז אין ראיה שהתוס' חולקים על הפרי"ה, דאפשר שהתוס' מפרשים את הדרש ואכלת ולא מוצץ באופן שאינו מוצצו בתוך הפה אלא סמוך לפה, דאז הוי כשתיה ונתמעט מואכלת ולא שתיה, וחשימו"ק מפרש דמיירי גם בתוך הפה ממש, לכן נדחק לפרש באופנים הנ"ל, וכן משמע קצת בט"ז סי' ר"ב דס"ל דהוי כאכילה, אך במג"א סי' ר"ג ס"ק א' פסק דעל מציעת היאגדש מברכין שהכל ומשמע מסיום דבריו דמיירי גם במציעה בתוך הפה, אין ראיה מזה דחולק על הפרי"ה הנ"ל, משום דעצם אכילת היאגדש ס"ל להמג"א דדינה רק כמציעה משום דאין הפרי ראוי, דהשאר אין ראוי לאכילה.

אמנם מה"נשמת אדם" (לבעל החיי אדם) כלל נ"א אות י' משמע דס"ל דגם מציעה בתוך הפה דינה כשתיה ולא כאכילה, ולפי הנ"ל כל הפוסקים לא ס"ל כן.

ב. אמנם אף דמציעה בתוך הפה דינה כאכילה מ"מ בלימונים אין מברכים על מציעתן או אכילתן בפח"ע אלא שהכל, וזה לפי המבואר בפוסקים דלחלן, דהנה בס' "בן איש חי" פ' מטות אות י"א כתב להדיא דעל אכילת לימונים אפי' אינם חמוצים כ"כ (דבחמוצים לגמרי עד שאי אפשר לאוכלן לגמרי כתב שם שאין מברכין כלל) מברכין שהכל, מטעם דאכילתן הוא ע"י הדחק, נראה מדבריו דס"ל דכל פרי שנאכל רק בדחק מברכים עליו שהכל, וזו"משנה ברורה" בס"י ר"ב ס"ק י"ב וכן בכף החיים שם כתבו, דגם חיי אדם והעוללות אפרים סוברים

שיט

כן, אך כתבו דמדברי השו"ע ושאר הפוסקים משמע דאם הפרי ראוי לאכילה אפי" ע"י הדחק מברכים בפח"ע, ולפי"ז גם על אכילת לימונים היה צריך לברך בפח"ע, וכן חיבא שאוכל הלימון עם סוכר וכדו' שאין האכילה בדוחק, גם להפוסקים הנ"ל ברכתן הוא בפרח"ע, וה"ה חיבא דדחתיות הלימון היו בתוך התה זמן מה וקיבלו מתקנות מהתה ואפשר לאוכלו בלא דחק.

אך בספר "זכור לאברהם" אות ב' ד"ה לימון וכו' כתב בשם הר"י קאשטרו דעל אכילת לימון כדרך שבני אדם אוכלים אותו לרפואה אפי" עם סוכר מברכים עליו שחכל, משום דלא נטעו אלא לתת טעם במימיהם, ואח"כ כתב וז"ל: דלימון ונארגיה דלאו אדעתא דאכילה נטעו לחו אלא לסחיטה ע"כ, וכתב שם דכן כתב בספר פרי האדמה ח"א ד' כ"ז ע"ג, והוסיף הזכור לאברהם דאף דמהפרי חדש משמע דעל אכילת לימונים מברכים בפח"ע, כוונת הפרי"ח על מיץ לימונים מתוקים, וז"ל שם: והנה הפרי חדש לא חילק בין חמוצים למתוקים ואפשר דבמתוקים מיירי ולא הוצרך לפרש דהוא לא קאי אלא רק על ענין המציצה לבד עכ"ל, היינו דהפרי"ח נתכוון בעיקר לחדש דמציצה דינה כאכילה (ולחלן העתקתי את כל לשונו של הזכור לאברהם), וכן פסק בספר "חסד לאלים" וכן פסק בספר "קצות השולחן" להרב אברהם חיים נאה וז"ל בח"ב סי' מ"ט דעל אכילת לימונים מברכים שחכל אם הם ראויים לאכילה.

וה"ל ספר זכור לאברהם אות ב' ד"ה לימון: "אם אכל נארגיה או לימון אם אכלן כמו שחם הם מזיקים ואם אכלן עם סוכר או עם דבר אחר שחוק כדרך קצת בני אדם לרפואה כיון דלא נטעו אלא לתת טעם במימיהם מברך שחכל כיון שחם עיקר. מהריק"ש סי' ר"ד, הביאו הי"א שם בהגהה. וכתב שם דאם הנארג"ש והלימונים הם מתוקים מברך בפח"ע ש"כ"כ בהל"ק"ט סי' צ"ג יע"ש שכתב שחטעם משום דהני נטעו לחו אדעתא דהכי. ועיין ב"פרי הארץ" ח"א דכ"ז ע"ג דהביא דבריהם. וכתב שם אח"כ דמ"ש הל"ק"ט דמברך בפח"ע דאדעתא דהכי נטעו לחו, נראה דלימון ונארגיה דלאו אדעתא דאכילה נטעו לחו אלא לסחיטה, גם הוא מודה דמברך בפח"ע כמ"ש הל"ק"ט בהדיא, ועיין לפר"ח בשו"ת "מים חיים" סי' ד' דכתב מי שמוציץ לימונים ושאר פירות בכח"ג (עיין בשו"ע סי' ר"ב ס"ח) מציצה כאכילה חשובה ומברך עליו ברכת הפרי ושיעורו לברך ברכה אחרונה ג"כ כאכילה בכזית. עיי"ש, והנה הפרי"ח לא חילק בין חמוצים למתוקים, ואפשר דבמתוקים מיירי ולא הוצרך לפרש דהוא לא חילק רק על ענין המציצה לבד ודו"ק עכ"ל הזכור לאברהם.

ג. אך עדיין יש לעיין, דאפי" אם נאמר סברא זו דנטיעת הלימונים הוא לשם המשקה שלהם ולא לאכילה, עדיין לא ברור דמשום הכי צריך לברך על אכילתו שחכל ולא בפח"ע, ולכאורה זה תלוי במחלוקת הרמב"ם והטור גבי סוכר בס"י ר"ב סעיף ט"ו, דלשיטת הטור וסייעתו (עיין בבאור הלכה שם שחביא עוד ראשונים דסברי כהטור) דס"ל כיון דעיקר נטיעת הקנה סוכר הוא לשם מימיהם הוי המשקה עיקר הפרי, ולפיכך בין על הסוכר ובין כשמוציץ המשקה ע"י לעיסת הקנים בפ"ו מברכים בפח"ע דהמשקה הוא הפרי, ועיין בפרמ"ג סי' ר"ג בא"א ס"ק א' דלדעת הטור ה"ה כל פרי שמימיו הוא העיקר הפרי, צריך לברך בפח"ע על מציצתו, וכן הוא משמעות המג"א שם, מדהביא שם ראיה מס"י ר"ב סעיף ט"ו דהוא הלכה על סוכר משמע דתלוי בפלוגתא הנ"ל, וא"כ גם בלימון כיון דהמשקה הוא העיקר, היה צריך לברך על מציצתו בפח"ע, אך נראה דכאן בלימונים גם הטור מודה דברכתן שחכל, כיון דעיקר דרך השתמשות המיץ לימון אינו לשותותו בפני עצמו אלא לערבבו באוכל או במשקה אחר כמבואר בשו"ע הלכות שבת סי' ש"כ סעיף ז' ובב"י שם, וכן הוא המציאות כיום, לפיכך אינו חשוב פרי משום דעיקר נטיעתו אינו לאוכלו או לשותותו בעצמו אלא להיות בטל למאכל או משקה אחר ולכן אין מברכים עליו בפח"ע אלא שחכל, וכמבואר ב"סידור הרב" הלכות ברכות הנהגין פ"ז אות כ"ב גבי פרי שעיקר נטיעתו הוא לשם תבלין לדבר אחר אין מברכין עליו בפח"ע אף כשאוכלו בפני עצמו באופן הראוי לאכילה. וכעין זה מבואר במג"א סי' ר"ב ס"ק ל"ה, ומקור דבר הוא מתשובת הרשב"א שחביא הב"י דפלפלין רטובין אף דעץ הוא וראוי לאכילה כשהוא ברטיבותו אין מברכין עליו בפח"ע, משום דעיקר נטיעתו הוא ליבשו ולשחקו לתבלין.

שכ